

УДК 37.091.2:821.161.2

Шевчук Надія

**ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ Т. Г. ШЕВЧЕНКА НА УРОКАХ РІДНОЇ СЛОВЕСНОСТІ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Важливим складником літератури є твори для дітей та про дітей, які великою мірою сприяють вихованню громадянської і національної свідомості, доброти, порядності, формують естетичні смаки. Найвищий ступінь майстерності автора, який пише для дітей або твори якого входять в коло дитячого читання, – щирість, художність, простота. Неперевершеним взірцем такої майстерності можна назвати вірші Тараса Шевченка. У статті розкрито важливість вивчення поезії великого Кобзаря в початкових класах.

Ключові слова: література для дітей, емоційна забарвленість, одухотвореність, глибокий психологізм, виховний вплив.

Важной составной литературы есть произведения для детей и о детях, которые в большой степени способствуют воспитанию гражданского и национального сознания, доброты, порядочности, формируют эстетические вкусы. Самая высокая степень мастерства автора, который пишет для детей или произведения которого входят в круг детского чтения, – искренность, художественность, простота. Непревзойденным образцом такого мастерства можно назвать стихи Тараса Шевченко. В статье раскрыта важность изучения поэзии великого Кобзаря в начальных классах.

Ключевые слова: литература для детей, эмоциональная окраска, одухотворенность, глубокий психологизм, воспитательное влияние.

The important part of literature are works for children and about children which are good for their civil consciousness, kindness, honesty and which form esthetic tastes. We have to choose testes for reading for young readers with special responsibility because children have strong sensitivity of truth and falsity. Superlative grade of author mastery that writes for children is sincerity, artistic merit and simplicity. Taras Shevchenko's poems are unsurpassed model of such mastery. The article illustrates the importance of learning Kobzar's poetry for primary school children.

Key words: literature for children, emotional coloration, spirituality, deep psychologism, educational influence.

Постановка проблеми. Тарас Григорович Шевченко увійшов в історію української культури як основоположник нової української літератури. Водночас, його творчість збагатила і вплинула на становлення та розвиток літератури для дітей. пейзажна лірика, поезії про дітей, уривки з поем патріотичного звучання стали тією основою, на якій виросла сучасна дитяча поезія зі своїми ідеями народності, демократизму, естетичним впливом на становлення особистості, досконалими художніми засобами.

Великий геній українського народу спеціально для дітей не писав. Проте немає сумніву, що художні твори автора стали золотим фондом дитячої літератури і переступили найвищий поріг – поріг безсмертя. Його пейзажні замальовки, автобіографічна лірика, вірші про дітей і матерів широко увійшли в шкільні читанки і стали дитячою літературою. Також ці твори видаються окремими збірками і користуються неабиякою популярністю серед юних читачів.

Мета – показати пізнавальне та виховне значення поезії генія української літератури, її образність і емоційну силу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні твори Тараса Шевченка широко представлені у «Читанках» для 2-4-х класів (автор О. Я. Савченко):

– у другому класі – «Світає...», «Встала весна...», «Вранці», «Зоре моя вечірняя...», «Зацвіла в долині червона калина»;

– у третьому класі – «Село! І серце одпочине...», «І досі сниться: під горою...», «Тече вода із-за гаю...»;

– у четвертому класі – «Вітер з гаєм розмовляє...», «Садок вишневий коло хати...», «Рече та стогне Дніпр широкий...».

У «Букварі» (автори М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко) для вивчення першокласникам пропонується вірш «Тече вода з-під явора...». У посібнику для позакласного читання для 2 класу «Літературне читання» (автор В. О. Науменко) передбачені такі поетичні твори: «Зоре моя вечірняя...», «Сонце заходить, гори чорніють...», «Тече вода з-під явора...», «Тихесенько вітер віє...», «Он гай зелений похилився...».

Варто зазначити, що переважна більшість програмних творів подана не відокремлено, а в розділах, тематично.

Перший клас – «Тарас Григорович Шевченко».

Другий клас – «Тарас Григорович Шевченко – великий народний поет і художник».

Третій клас – «Шевченкове слово».

Четвертий клас – «Поетична світлиця».

Крім того, проведення відповідних уроків планується на лютий-березень, коли відзначають традиційні Шевченківські дні. У цей же час з учнями початкових класів проводять позакласні заходи (години спілкування, свята, поетичні конкурси, літературні хвилинки тощо), присвячені світовому генію Шевченка.

Вивчення спадщини Кобзаря розпочинається у першому класі з поезії «Тече вода з-під явора». Читаючи слова великого поета, дитина вчиться сприймати одухотворену природу, відкриває красу рідної землі і відчуває свою спорідненість з нею.

Тече вода з-під явора

яром на долину.

Пишається над водою

червона калина.

Пишається калинонька,

явір молодіє...

Дитина уявляє і червону калину, що пишається своєю вродою, і явір, який наділений людськими якостями (він молодіє). Читання такої пейзажної лірики пробуджує почуття радості пізнання краси рідного краю, його природи, оточуючого світу взагалі. Особливого колориту надає вживання поетом емоційно забарвленої лексики, що створює неповторну, ніжну, лагідну атмосферу.

Перлиною в українській дитячій літературі став уривок з поеми «Княжна» Тараса Шевченка «Зоре моя вечірняя...», який давно став популярною піснею. У цьому творі виразно відчутні мотиви туги за далекою рідною землею, адже поема писалася на засланні. Автор звертається до вечірньої зорі з проханням розказати про батьківщину. Перед читачами постає ніжна пейзажна картина.

Зоре моя вечірняя,

Зійди над горою,

Поговорим тихесенько

В неволі з тобою.

Розкажи, як за горою

Сонечко сідає,

Як у Дніпра веселочка

Воду позичає.

Однозначно, що поетичні пейзажі Шевченка доступні дітям завдяки своїй виразності. І тому майже до кожного рядка того чи іншого вірша можна намалювати малюнок. Живописність поезії нашого Тараса розвиває уяву дітей, підсилює емоційний вплив художнього слова на читача і слухача. Діти вчаться спостерігати, бачити неабияку різнобарвність оточуючого світу, його велич, красу й неповторність.

У багатьох віршах Тараса Григоровича за допомогою зорових і слухових образів представлені мальовничі картини, у яких зливається життя людини і природи. Яскравими прикладами такої поезії є «Садок вишневий коло хати», «Мені тринадцятий минало», «На панщині пшеницю жала».

По-особливому опоетизований поетом вечір в його рідній Україні у вірші «Садок вишневий коло хати»: вишневий садок, залитий білим цвітом, гудіння хрущів, спів солов'я, плугатарі, що повертаються з роботи, співаючі дівчата і турботливі матері, які ждуть вечеряти. Читаючи його, школярі відчувають справжній смак насолоди від спілкування з природою і з поетичним словом про природу.

Не виключено, що у вірші «Садок вишневий коло хати» втілені мрії автора про тихе родинне щастя, які ніколи так і не здійснилися. Шевченко у своїх поетичних творах приділяє особливу увагу зворушливому образу жінки. Великий Кобзар показав жінку не як об'єкт пристрасного кохання, а уславив матір – берегиню роду і нації.

У нашім раї на землі

Нічого кращого немає,

Як тая мати молодая

З своїм дитятчком малим.

Українська мадонна, оспівана геніальним поетом, – взірць істинної, самозреченої любові. Задля щастя рідної дитини шевченківська мати здатна на будь-який героїчний вчинок.

Тарас Григорович Шевченко виявляв неабиякий інтерес до неповторного внутрішнього світу дитини, із глибокою психологічною достовірністю відтворив її особливі думки, сподівання, емоції, переживання. Власне образ дитини бачимо у поета переважно в його автобіографічних творах: «Мені тринадцятий минало», «І виріс я на чужині», «І золотої, й дорогої», «І досі сниться: під горою». Близький за своїми проблемно-художніми підходами і вірш «На Великдень, на соломі».

Поезія «І золотої, й дорогої» пронизана трагічним пафосом. Про юні роки автору нічого шкодувати, бо вони не були ані золотими, ані дорогими.

І золотої, й дорогої

Мені, щоб знали ви, не жаль

Моєї долі молоді...

Народжений у рабстві, він до того ж рано залишився без батьків, зазнав усіх найстрашніших і найпринизливіших образ та знущань. Знедолене сирітське дитинство залишило в його серці невігойну рану. Тому зустріч з хлопчиком-сиротою викликає в оповідача гіркі спогади про власні нещастя:

Мені здається, що се я,

Що це та ж молодість моя.

Але для автора твору найстрашнішим є рабське майбутнє малого сироти:

Мені здається, що ніколи

Воно не бачитиме волі,

Святої воленьки...

З неабияким сарказмом і гнівною іронією звучать Шевченкові рядки про жахливе життя дитини у майбутньому: гіркий хліб наймитування або двадцятип'ятирічна страшна солдатчина.

... і піде в найми, і колись,

Щоб він не плакав, не журивсь,

Щоб він де-небудь прихилився,

То оддадуть у москалі.

По-іншому розкрита тема безталанного дитинства у вірші «На Великдень, на соломі». Селянські діти вихваляються подарунками, отриманими на пасхальне свято. Буденні гостинці – предмети щоденної необхідності викликають велику радість. А для сироти і такі скромні радощі є недосяжною мрією.

– А я в попа обідала, –

Сирітка сказала.

Бути запрошеною до попівського столу – це так багато для дівчинки-сирітки. І це так мізерно. Бо дитина потребує постійної, а не одноразової уваги й турботи.

Висновки. Геніальні вірші Тараса Григоровича Шевченка стали фундаментом, на якому виросла сучасна дитяча поезія. Разом з тим, вони є високим досягненням людського розуму і серця. Це скарбниця неоціненної правди про людину, про красу рідної землі, про духовний світ українського народу. У віршах, які увійшли у коло дитячого читання, великий Кобзар висловив гнівний протест проти жорстокого кріпосницького світу, розкрив багатий внутрішній світ дитини, втілює одвічні мрії своїх співвітчизників про вільне, справедливе життя. Його поезія відкриває перед юними читачами світ у високій духовній красі, будить найдзвінкіші струни душі, формує саму людину і приносить величезну естетичну насолоду.

Література:

1. Вашуленко М. С. Буквар / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. – К, 2012.
2. Голубовська І. В. Шевченкове слово на уроках читання в початковій школі / І. В. Голубовська // Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2010. – №21.
3. Маліновська Т. В. Поезія Т. Г. Шевченка у дитячому читанні / Т. В. Маліновська // Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2010. – № 21.
4. Науменко В. О. Літературне читання : підручник для 2 класу / В. О. Науменко. – К. : Освіта, 2012.
5. Савченко О. Я. Читанка : підручник для 2 класу / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2003.
6. Савченко О. Я. Читанка : підручник для 3 класу / О. Я. Савченко. – 2-ге видання. – К. : Освіта, 2006.
7. Савченко О. Я. Читанка : підручник для 4 класу / О. Я. Савченко. – 2-ге видання. – К. : Освіта, 2006.
8. Савченко О. Я. Літературне читання : підручник для 2 класу / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2012.
9. Хомич М. Уроки рідного слова / М. Хомич. – Луцьк, 2003.
10. Шевченко Т. Повне зібрання творів у 12 томах / Т. Шевченко. – Т. 2.